

ЦАЦКА АД ТВОРЦЫ

1

адзін чалавек па імені дойлідаў глядзеў увечары тэленавіны. напрыканцы ў тэленавінах паведамілі пра тое, што да зямлі набліжаецца камета, якую можна ўжо назіраць не толькі ўвечары, а і днём — у паўночна-заходній частцы неба. у каментары гаварылі і пра тое, што чарговы раз гэтая камета наблізіцца да зямлі праз сотні гадоў, у наступным тысячагоддзі. потым было бліц-інтэрв'ю з вядомым астрафізікам, які запэўніў, што камета не нясе небяспекі. — справа ў тым, — тлумачыў астрафізік, — што на перыферыі зоны гравітацыйнага ўплыву сонца існуе так званае воблака оарта, якое налічвае семсот дзесяць камет, якія не з'яўляюцца прадметамі з іншых светаў, а ўласцівыя толькі нашай сонечнай сістэме.

гэта, — з'іранізіраваў вучоны, — своеасаблівыя цацкі ад творцы для яго любімай малпачкі. а ідэя того, што наш свет створаны штучна, становіцца ў апошні час прэвалюючай. тут, не пазбаўлены пачуцця гумару навуковец крыху адхіліўся. — калі жыццё — бясконцы харчовы ланцуг, — сказаў ён, — то і канечны яго вынік — чалавек — таксама можа быць не вянцом сусвету, а звычайнай адзінкай спажывання. ну, прыкладам, чарвяк есць арганіку, бактэрыяў, чарвяка — рыба, рыбу — чалавек. а калі ўлічыць, што кожны з нас, як даказана, выпрамень-

вае энергіі на адзінку масы больш за сонца, то паўстаете пытанне: магчыма, спажываюць і нас? хто карыстаецца нашай энергіяй? — можа, мы для таго і патрэбныя творцу? — вось пытанне. можа, у нас тут гадавальнік накшталт дзіцячага садка велічынёй з усю зямлю, і таму сюды з неба закідваюцца часам касмічныя цацкі? самае цікавае тое, — дадаў астрофізік, — што кожная з такіх нябесных цацак абсолютна індывідуальная, і нават найбольш паспяховы іх даследчык, амерыканскі астроном фрэд лоўрэнс уіпл неяк назваў іх самымі вялікімі маленъкімі падманшчыкамі ў сонечнай сістэме.

пасля чаго немаведама чаму — можа ў мэтах супрацьпастаўлення поглядаў — далі сказаць пра-паведніку малавядомай рэлігійнай секты. дойлідаў нават не паспеў запомніць як тая секта называлася. пра-паведнік — мужчына сярэдняга веку, апрануты дастаткова дэмакратычна: у шэры пінжак, пад якім была светлая кашуля і цёмны галыштук, з даволі ардынарным тварам, на якім толькі і выдзяляліся што вочы — вар'яцка-праніzlівыя і неспакойныя — сцвярджаў, гледзячы ў аб'ектыў камеры, пра тое, што камета, якая ў чарговы раз набліжаецца да зямлі, не што іншае, як касмічны карабель, які раз-пораз наведвае нашу сонечную сістэму з адмысловымі мэтамі. мэты тыя нікому невядомыя, але ёсьць меркаванне, што карабель не можа з'яўляцца проста так. хутчэй наадварот.

чалавек па прозвішчы дойлідаў — а ён праца-ваў у муніцыпальнай установе — tym жа вечарам выйшаў на балкон сваёй кватэры. на самым краі небасхілу ён сапраўды ўбачыў камету. яна нерухо-ма стаяла ў небе, пакідаючы за сабой даўгі серабрысты след. — набліжаецца, — думаў дойлідаў, — і праз некалькі дзён, пэўна, будзе акурат над горадам. чалавек па імені дойлідаў успомніў, што мае ва ўласнай гаспадарцы вайсковы дванаццатыкратны бінокль. ён пайшоў і знайшоў яго на антэрсолях. дойлідаў вярнуўся на балкон, прыстасаваў бінокль

да вачэй, падкруціў рычажок настройкі і пашукаў у адпаведным кірунку. неўзабаве ў вочы яму ўдарыў яркі бліскучы сноп, за якім цягнуўся доўгі серабрысты шлейф. як ён пачуў у хроніцы — з пылу і газаў, якія адкідваліся назад, у супрацьлеглы ад руху каметы бок, сонечным ветрам.

уражаны пабачаным, дойлідаў прастаяў на халодным балконе працяглы час, пакуль рукі яго не пачалі прыкметна дрыжэць і бліскучы шар каметы часта выпадаць з аб'ектываў акуляраў бінокля. да таго ж унізе на вуліцы, а дойлідаў жыў у кватэры на дзевятым паверсе, пачаўся звыклы гармідар: сігналілі машыны, лаяліся нейкія людзі. тут часта круціліся прыблатнёныя і гулякі, бо на рагу вуліцы месцілася рэстарацыя.

дойлідаў вярнуўся ў кватэру, у якой рассеяна гаварыў аб нечым з сям'ёй: жонкай і сынам. потым ён з'еў на вячэру кашу і выпіў шклянку гарбаты. ён адчуваў якісці дыскамфорт і чамусьці нудзіўся. у сваім закутку, дзе акрамя ложка, крэсла і стала нічога не было, чалавек па прозвішчы дойлідаў пачаў хадзіць. некалькі кроکаў уздоўж ложка і столькі ж назад. потым ён наблізіўся да люстэрка над сталом і, як гэта часта рабіў, пачаў узірацца ў свой твар. твар быў звычайны: нос прамы, валасы рэдкія, русыя, вочы шэрыя, лоб нізкі і шырокі. дойлідаў прылёг на ложак і ўключыў прымач на палічцы над галавой. ён працяглы час слухаў навіны, якія перабіваліся музыкай, але раптам задрамаў. а потым заснуў.

2

наступным днём дойлідаў пайшоў на працу, дзе выканаў некалькі даручэнняў і вывучаў старую гаспадарчую справу. у пакоі завіхаліся яшчэ двое супрацоўнікаў: мажная жанчына гадоў трыццаці пяці і малады стажор. па абедзі дойлідаў пaeў у кафэ на супраць і колькі хвілін шпацыраваў па вуліцы. час-

та ён спыняўся і ўзіраўся ў неба, у дальнім баку якога вісела камета. яна была ледзь бачная ў гэты час сутак, але прыкметна наблізілася ўздоўж далягляду. дойлідаў памацаў, ці ёсьць у яго кішэні пашпарт, зайшоў у банк, дзе на яго рахунку ляжала невялікая сума грошай — на чорны дзень — і зняў палавіну. потым ён знайшоў магазін оптыкі «кард» і набыў там падзорную трубу са сторазовым павелічэннем і на штатыве. труба каштавала амаль дзвесце ўмоўных адзінак. на працу дойлідаў не вярнуўся.

у наступныя дні па вечарах чалавек па прозвішчы дойлідаў займаўся вырашэннем пытання пратое, як пазбаіцца вібрацыі пры карыстанні падзорнай трубой. вібрацыя была адчувальная, нягледзячы на адмысловы штатыў: упłyваў аўтамабільны рух на вуліцы і блізкая падземка. але ўрэшце дапамаглі некалькі паралонавых пракладак. дойлідаў, щёпла апрануўшыся, вечарам сядаваў на балконе ў прынесенае са свайго пакойчыка крэсла, наводзіў трубу спачатку на месяц — вялізны, ён, здаецца, вісеў побач — у яснае надвор'е на ім былі бачныя шматлікія горы і кратэры, а потым пачынаў цікаваць за каметай. гэтае відовішча ашаламляла яго нават больш за месяц. гіганцкі шар, ад якога струменем шугалі асляпляльныя іскры, мігцеў над ім у далёкай пустэчы. дойлідаў глядзеў не адрываючыся. і кожны раз яго чамусыці ўсё больш ахоплівала пачуццё бязмежнага суму і тугі. сын і жонка таксама некалькі разоў глядзелі ў аб'ектыў. — знайшоў занятак, — бурчэла жонка, — і пыталася: — а дзе ты браў падзорную трубу? — пазычыў, — не ўдаваўся ў дробязныя размовы дойлідаў. а жонка спяшалася да тэлевізара, каб не прапусціць чарговую стужку з серыяла.

3

камета з кожным днём падлятала бліжэй да зямлі. яна была ўжо акрэслена бачная і раніцай, і днём.

можа, упершыню за апошні час менавіта ў гэтыя дні дойлідаў, назіраючы па вечарах за нябесным целам, асэнсаваў сябе як найдрабнейшую часцінку сусвету, нічога не вартую перад варожай і таямнічай безданню. — і гэта — ўсё? — пытаўся ён сам у сябе, маючы на ўвазе сваё існаванне, а таксама існаванне людзей побач, тых, каго ведаў, і ўсіх астатніх — там, на вуліцы, і далей за ёй. — але ж навошта гэта? хіба яно камусьці ці для чагосьці трэба? — нягледзячы на позні час, многія вокны дома, дзе ён жыў, былі асветленыя, а некаторыя і адчыненыя. з іх даносіліся брутал'на-ўпэўненныя, квакаючыя галасы. — у нашага бацькі з'явілася захапленне, — казала сын жонка. пры гэтым яна скептычна ўсміхалася, і такую ж самую ўсмешку дойлідаў заўважаў у сына. ён хацеў патлумачыць ім пра пачуццё, якое зазнае кожны раз, назіраючы за касмічным госцем. пра неверагодную пяшчоту і разам з тым тугу. пра тое, што покліч з начнога неба пакідае ў ім нешта невыразнае, нейкую не выяўленую думку ці нават ідэю. а ўсё астатніе становіща неістотным, нават не вартым увагі. але не патлумачыў.

чалавек па імені дойлідаў пакінуў хадзіць на працу. ён вырашыў, што для яго ў гэтыя дні больш важна мець візуальныя зносіны з касмічным візіцерам, чым бавіць час дарэмна. але, пазбягаючы канфліктаў у сям'і, а дойлідаў іх не выносіў, ён ранічай апранаўся, снедаў і выходзіў з дому разам з усімі: жонка ішла рабіць аналізы — яна працавала ў завадской лабараторыі. а сын спяшаўся ў школу. дойлідаў сядаваў у трамвай, але праз прыпынак выходзіў і вяртаўся назад. дома, у адзіноце, ён, не губляючы часу, размяшчаўся на балконе і браўся за падзорную трубу.

прыкры дысананс уносіла ў яго занятак абстаноўка навокал. часта становілася адчувальнай вібрацыя — гэта адбывалася ў час пік. перашкаджалі шум і чалавечыя галасы з суседніх балконаў і знізу. некалькі разоў у такія хвіліны ён наводзіў

аб'ектыў на вокны дома насупраць, а то і на вуліцу. адлегласць змяншалася настолькі, што ён, здаецца, мог дакрануцца рукой да тых, за кім назіраў. у асноўным гэта былі, на здзіўленне, якраз збэшчаныя, юрлівыя, алкаголезалежныя экзэмпляры. адзін з такіх высунуўся неяк у акно і крыкнуў: — людзі! плюваць на вас будзем! — пасля чаго і сапраўды плюнуў уніз некалькі разоў і зачыніў акно. — увогуле, ці засталіся сярод іх нармальныя? — часам разважаў дойлідаў. але жыщё суседзяў не надта яго цікавіла. негледзячы на шматгадзінныя назіранні за каметай — менавіта гэты занятак чамусьці аніяк не надакучваў яму, ён знайшоў час і набыў адпаведную навуковую літаратуру. але ў самай падрабязнай брашуры пра касмічных вандроўнікаў, што наслі імёны навукоўцаў ці астрономаў, якія іх выявілі, так і не дачакаўся адказу на тое, што ж усётакі дакладна ўяўляюць сабой каметы. дойлідаў адмыслова глядзеў па тэлебачанні навіны і хроніку, спадзеючыся яшчэ раз пачуць таго самага пропаведніка, які сцвярджаў пра іншапланетны касмічны карабель, але яго больш не паказвалі. хаця пра камету раз-пораз успаміналі і знялі на плёнку яе выяву на начным небе. а сюжэт паказалі двойчы.

4

неўзабаве дойлідава хапіліся на працы. так як звычайна званілі да абеду і на тэлефонныя званкі адказваў ён сам, то ні жонка, ні сын нічога не ведалі. дойлідаў, які па мажлівасці пазбягаў маны, тлумачыў таварышам па службе, што якраз не хворы, але вельмі заняты адказнай справай. і што хутка мусіць з'явіцца на працоўным месцы. — начальства незадаволена, — казалі яму службоўцы, — калі не выйдзеш у бліжэйшыя дні, то абыдалі звольніць. — дойлідаў хацеў было адказаць ім пра тое, што жыщё чалавека перад вечнасцю вельмі карот-

кае. і кожны павінен урэшце рэшт сам разабрацца ў ім. а не паводзіць сябе, як жывёла ў статку. але перадумаў.

аднойчы, уключыўшы прымач, дойлідаў мусіў праслушаць гутарку на тэму, якой ён і быў цяпер апантаны. гаварылі пра камету. асаблівую ўвагу за-сяроджвалі на магчымым сутыкненні яе з зямлёнай. нягледзячы на эпатажнасць радыёперадачы, удзельнікі яе не вельмі страшылі слухачоў, а наадварот напрыканцы запэўнілі ў тым, што перыядычныя каметы маюць стабільныя арбіты, хаця, канечне, магчымыя і негравітацыйныя эфекты, наступствы якіх непрадказальныя. адзін з удзельнікаў радыё-перадачы, малады астроном, які меў тым не менш высокую навуковую ступень, яшчэ больш адхіліўся ў бок экзотыкі, калі заявіў пра тое, што існуюць унутраныя крыніцы асабістай энергіі каметных ядраў, што нарадзіла мноства розных, у тым ліку і фантастычных гіпотэзаў. дойлідаў адразу ўспомніў пра слова прапаведніка з тэлеперадачы, які сцвярджаў ідэю пра касмічны карабель з іншага свету.

між тым камета, як пачуў дойлідаў, дасягнула свайго перыгею. наблізіўшыся прыблізна на адлегласць у паўтары астронамічныя адзінкі ад сонца, яна набыла, як і меркавалі навукоўцы, хвост з іанізаваных газаў і плазмы. у свой мінітэлескоп чала-век па імені дойлідаў бачыў гіганцкага цмока, ахутанага струменямі плазмы, хвост якога расцягнуўся на мільёны кіламетраў.

дойлідаў ужо ведаў, што аддаленне ад сонца касмічнага прыхадня пачалося. і што фізічныя паводзіны каметы будуць праходзіць тыя ж стадыі, толькі ў зваротнай паслядоўнасці, хаця, як ён ужо даведаўся, у асобных выпадках назіраліся рэзкія і малавытумачальныя адхіленні ад сіметрыі. не толькі ў тэрмінах зменаў, а і ў іх сутнасці. такую асаблівасць заўважалі, напрыклад, у кароткаперыядычных каметаў брукса, галея, энке.

ноччу чалавек па імені дойлідаў не спаў. яшчэ з вечара ён па магчымасці найхутчэй пазбавіўся ад насцярожанай увагі жонкі і сына. сямейнікі апошнім часам раздражнялі яго недарэчнымі пытаннямі. а то і адкрыта цікавалі. — каметы прыносяць бяду, — зноў паўтарала яму жонка. — калі ты мне не даеш веры, то пацікаўся ў сваіх сяброў. дарэчы, чаму ў цябе амаль няма сяброў? — ня ведаю, — адказваў ён. — магчыма, я не надаю гэтаму ўвагі. да таго ж я мала ўжываю спіртнога. яно мне не ў смак, а з такімі хто будзе сябрукавацца? як толькі яны паснулі, дойлідаў апынуўся на балконе. было бязветрана. атмасферны ціск барометра паказваў вышэйшы за норму. з неба мігцелі тысячы зорак, сярод якіх раскашавала камета. дойлідаў уладковаўся ў крэсле і навёў аб'ектыў: гіганцкі касмічны цмок у струменях плазмы імкліва імчаў па сваім шляху. цэнтральная частка нябеснага цела пульсавала не-калькімі яркімі кропкамі. раней дойлідаў гэтага не адзначаў, што прымусіла яго задумацца. туга зноў ахапіла яго з неверагоднай сілай — да такой ступені, што нечакана пацяклі слёзы, і ён вымушаны быў праціраць вочы насоўкай. раптам яму ўспомніўся просценъкі псіхалагічны тэст з пярсцёнкамм. на нітачцы падвешваецца пярсцёнак і задаюцца адмысловыя пытанні да падсвядомасці. пярсцёнак рухаецца ў бок адказаў. многія сцвярджаюць, што атрымліваюць пры гэтым праз нешта нябачнае нечаканую і найпраўдзівую інфармацыю.

праз уласную падсвядомасць дойлідаў раптам і вырашыў правесці тэлепатычны сеанс сувязі з касмічным целам. калі, вядома, гэта магчыма. адчуваў жа ён магутны покліч адтуль, з бездані. — хто вы? — запытаўся дойлідаў. і праз некалькі секунд раптам уяўна пачуў адказ. — я — госць. — навошта вы тут? — каб забраць тых, хто захоча. — забраць куды? — з напружанай цікаласцю задаў новае пы-

танне дойлідаў. — мы забіраем у іншае жыццё, — пачуў ён адказ, — у іншы свет. — але што гэта за свет? — даслаў чарговае пытанне дойлідаў. — яго варта пабачыць, — пачуў ён адказ. — але, як я да вас траплю? — ліхаманкава і з недаверам зноў пацікавіўся дойлідаў. — гэта проста: калі ты дасі згоду, мы будзем ведаць. — але што для гэтага трэба зрабіць? — у ліхаманцы не сунімаўся дойлідаў. — калі мы цябе спытаем: ты гатовы? ты адкажаш — так, я гатовы. — а што мяне потым чакае? — мы не можам гэтага патлумачыць адразу. мы скажам: ідзі. і далей ты вольны вырашаць сам.

пот сцякаў у яго па твары, спіне і грудзях. пульс моцна пачасціўся. чалавек па імені дойлідаў уважваў. у аб'ектыве падзорнай трубы ён бачыў, як імчыць у пустэчы ахутаны плазмай іскрысты шар. — ён ужо аддаляецца — пранеслася ў галаве ў дойлідава. — ён сыдзе назаўсёды. — так — пачуў ён у адказ. — заўтра ўжо будзе позна. ты гатовы? — я гатовы, — адказаў ён. — тады ідзі! — так, я іду. я іду...

цела дойлідава выявілі пад вокнамі дзвеяціпяціховага дома, дзе ён жыў. гэта адбылося пад раніцу. яго смерць і пахаванне засталіся амаль незаўважанымі. затое, шырокі рэзананс у сродках масавай інфармацыі атрымала самазабойства сарака чальцоў секты азраілітаў разам са сваім прапаведнікам. філіял замежнай і досыць экзатычнай секты, як аказалася, існаваў у горадзе доўгі час.